

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Кондрацької Галини Дмитрівни на дисертацію

Денисяк Юлії Василівни

Формування здоров'язбережувальної компетентності дітей

в умовах закладу дошкільної освіти

(кінець XX – початок XXI століття),

що подана на здобуття ступеня доктора філософії

(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка,

спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

В час швидких змін у суспільстві: пандемія, війна, стихійні лиха та екологічні катастрофи приводять до думки, що необхідно переглянути і правильно розставити акценти над формуванням здоров'язбережувальної компетентностей людей у суспільстві.

Такий підхід ставить перед нами завдання визначити першочергові чинники впливу на формування здоров'язбережувальної компетентності дітей у сучасному суспільстві. Шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільнят залежить від багатьох чинників: сім'ї, соціального середовища, освіти, медицини, довкілля.

Дошкільна установа формує ціннісні орієнтації дитини: любов, повагу, культуру, рухову активність, режим дня, дозвілля. Варто виділити позитивні моменти здоров'язбережувальної компетентності дошкільного виховання: чіткі та визначені наукові та методичні орієнтири, педагогічний інструментарій (доцільний, різноманітний, результативний).

Законодавчим підґрунтям реалізації здоров'язбережувальної діяльності в освітньому полі України є: Конституція України (1996); закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020); укази Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» (1999; 2002), «Про серйозні

недоліки у здійсненні заходів щодо захисту моральності та утвердження здорового способу життя в суспільстві» (2003), «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація”» (2016), «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров’я дітей» (2019), «Про національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (2020); Концепція Державної програми «Здорова дитина на 2008–2017 роки» (2007); постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 роки» (2006), «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми “Здоров’я 2020: український вимір”» (2011), «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року» (2021); наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Рекомендацій щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року» (2021) тощо.

Відтак актуальність окресленого дослідження підкреслюється формуванням здоров’я збереження дошкільників відповідно до хартії сприяння здоров’я затвердженої у 1886 р. м. Оттаві (Канада) на першій міжнародній конференції. Згідно з цією хартією зміцнення здоров’я – це процес який дає можливість посилити контроль і покращити здоров’я.

Щоб досягнути стану повного фізичного, психологічного і соціального та духовного благополуччя індивід або група повинні ідентифікувати та реалізувати прагнення задовольнити потреби дитини у адаптації до навколишнього середовища. Також розглядати здоров’я дитини як ресурс для повсякденного життя, а не як мета життя.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації висвітлено та обговорено на різного рівня науково-практичних конференціях: Міжнародних: “Herald pedagogiki. Nauka I praktyka” (Педагогіка), (London, 2020); “Labyrinthsof Reality: Collection of scientific works” (Canada, 2021); “Тенденції та перспективи розвитку науки і

освіти в умовах глобалізації” (м. Переяслав, 2021); “Сучасна початкова освіта в умовах її реформування: проблеми та перспективи” (м. Дрогобич, 2021); “Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя” (м. Чернігів, 2022); “Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти” (м. Хмельницький, 2022).

Всеукраїнських: “Зміст української освіти у контексті інтеграційних процесів” (м. Дрогобич, 2021); “ Практико-орієнтований підхід до розвитку педагогічної та психологічної освіти в міждисциплінарному дискурсі” (м. Миколаїв, 2022); “Пріоритетні напрями модернізації освіти: досвід, реалії, перспективи” (м. Дрогобич, 2022); “Актуальні проблеми освіти і виховання в умовах євроінтеграційного поступу України” (м. Рівне, 2022); “Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика” (м. Дрогобич, 2023); “Інформаційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи” (м. Житомир, 2023).

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації.

У дисертаційному дослідженні Денисяк Юлії Василівни «Формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти (кінець XX – початок XXI століття)»: уперше теоретично обґрунтовано сутнісні аспекти проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності дітей (кінець XX – початок XXI століття); конкретизовано нормативно-правові та суспільні детермінанти формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти; сформульовано педагогічні умови успішної реалізації завдань формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти; висвітлено зміст та сутність здоров'язбережувальної компетентності дошкільників як педагогічної проблеми; розглянуто прикладні аспекти формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в системі українського дошкілля (1991 – 2022); узагальнено зміст та завдання формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільнят на сучасному етапі розбудови дошкільної освіти України.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час організації освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти, у проведенні занять, які формують здоров'язбережувальні компетентності дитини, а також у написанні навчальних і науково-методичних посібників з проблем формування здоров'язбережувальної компетентності дитини.

Основні висновки можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти у процесі підготовки фахівців для системи українського дошкілля. Теоретичні положення, обґрунтовані у дисертації, можуть слугувати базою при виконанні бакалаврських, магістерських і дисертаційних робіт з педагогіки та методики дошкільної освіти.

Наукові розробки автора та отримані результати впроваджено:

- у навчальному процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка при викладанні дисциплін: «Сучасні технології дошкільного виховання», «Дошкільна педагогіка», «Актуальні проблеми дошкільної педагогіки», «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти», «Ознайомлення дітей з навколишнім довкіллям», «Організація ігрової діяльності дошкільному віці», «Практикум з ігрової діяльності», «Методика фізичного виховання та валеологічної освіти дітей дошкільного віку», «Робота з дітьми, що мають особливі потреби» тощо (Довідка № 2422 від 21.11.2023);

- у навчальному процесі Рівненського державного гуманітарного університету у процесі викладання курсів «Історія педагогіки», «Педагогіка дошкільна», «Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти», «Виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами», «Інклюзивна педагогіка» тощо (Довідка № 01-12/63 від 22.11.2023);

- у навчальному процесі Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського під час читання навчальних курсів: «Сучасні технології дошкільного виховання», «Дошкільна педагогіка», «Актуальні проблеми дошкільної педагогіки», «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти», «Ознайомлення дітей з навколишнім довкіллям»,

«Організація ігрової діяльності дошкільному віці», «Практикум з ігрової діяльності», «Методика фізичного виховання та валеологічної освіти дітей дошкільного віку», «Робота з дітьми, що мають особливі потреби» тощо (Довідка № 01-121 01/817 від 22.11.2023);

- у навчальному процесі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка при викладанні дисциплін «Педагогіка дошкільна», «Основи здоров'я дітей дошкільного віку», «Теорія і методика формування рухової та здоров'язбережувальної компетентності дошкільників», «Рухливі та спортивні ігри з методикою викладання», «Оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного виховання дітей», «Корекційно оздоровча робота з дітьми дошкільного віку», «Педагогічний контроль у фізичному вихованні дітей» тощо (Довідка № 1928 від 04.12.2023);

- у навчальному процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника у процесі викладання курсів для бакалаврів та магістрів, зокрема дисциплін «Педагогіка», «Педагогіка здоров'я», «Психолого-педагогічні засади здоров'я», «Методика виховної роботи», «Педагогічна майстерність організатора освітнього простору», «Педагогічна аксіологія» тощо (Довідка № 02/05 від 23.11.2023).

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Результати дослідження висвітлено у 11 публікаціях (6 одноосібних), 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжних наукових виданнях; 6 – апробаційного характеру.

6. Характеристика структури та змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, яке пропонує розв'язати комплексну проблему формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти (кінець XX – початок XXI століття), містить такі структурні елементи – титульний аркуш, анотація, зміст, основну частину, список використаних джерел, додатки.

Дисертаційне дослідження складається із двох розділів. На підставі аналізу змісту дисертаційного дослідження можемо стверджувати, що об'єкт,

предмет, мета дослідження логічно обґрунтовані, вдало обрано методи дослідження, визначено провідну ідею концепції дослідження, застосовано наукові підходи для різнобічного висвітлення різних аспектів проблеми дослідження. Беззаперечною є наукова новизна та практичне значення дисертаційного дослідження.

У розділах дисертації вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень.

У першому розділі дисертаційного дослідження окреслено основні періоди розвитку проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку в Україні:

✓ *перший період* (1991–2001) – дослідженні українськими ученими педагогічні проблеми здоров'я дітей дошкільного віку у контексті фізичного виховання, виховання здорового способу життя, акцент на фізичному і психічному здоров'ї дошкільників та традиційних засобах, формах і методах їх забезпечення (рухова активність, режим дня, раціон харчування тощо), що знайшло відображення в Законі України «Про дошкільну освіту» (2001);

✓ *другий період* (2002 – 2012) – поступове впровадження в українську педагогічну теорію компетентнісного підходу, що привело до визначення ключових компетентностей (як результатів освіти на кожній ланці освітньої системи, зокрема і в дошкільній), серед яких було сформульовано й здоров'язбережувальну компетентність; зазначені зрушення знайшли відображення в розробці і затвердженні нової редакції Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) у 2012 р.;

✓ *третій період* (від 2013 і до сьогодні) – продовження розробки українськими ученими концептуальних теоретико-методологічних та методичних засад формування здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку, конструювання ними нових освітніх програм, удосконалення Базового компоненту дошкільної освіти у 2021 р., розроблення технологій формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей.

На основі аналізу праць українських та зарубіжних учених, дисертанткою запропоновано удосконалені дефініції понять «здоров'я», «здоровий спосіб

життя», «здоров'язбережувальна компетентність», зафіксованому у Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти) 2021 р.

Розкрито педагогічну проблематику формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. Серед її визначальних складових розглянуто психологічні засади здоров'язбережувальної компетентності у дітей-дошкільників; визначення і формування навичок здоров'язбережувальної поведінки дошкільнят; обґрунтовані педагогічні підходи (аксіологічний, культурологічний, особистісно-діяльнісний) до формування зазначеної компетентності. Автором наголошено, що зазначені підходи є тісно пов'язаними й лише в комплексному застосуванні можуть забезпечити значимий для суспільства та особистості дитини результат формування здоров'язбережувальної компетентності.

Також дисертанткою охарактеризовано, нормативно-правові засади формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку, які формувалися з часу здобуття незалежності України. В основі українського законодавства у цій сфері лежать міжнародні нормативні акти, передусім Конвенція про права дитини 1989 р. Фундаментальними для української дошкільної освіти стали Закони України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про освіту» (2017). Стратегічне спрямування дошкільної освіти визначається загальнонаціональними доктринами та програмами. Практичну спрямованість забезпечують редакції Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти), схвалені у 1998, 2012 і 2021 рр., які чітко визначають освітні напрями у розвитку особистості дитини дошкільного віку та вказують ключові компетентності, формування яких слід закладати у дітей саме на дошкільному віковому етапі. Серед них вагоме місце посідає й здоров'язбережувальна компетентність. Нова редакція Базового компонента дошкільної освіти 2021 р., порівняно з попередніми напрацювання, містить нові підходи до системного трактування і поетапного формування компетентності через емоційно-ціннісне

ставлення, сформованість знань, здатність до активного і творчого впровадження набутого досвіду, навички здоров'язбереження.

Авторкою запропоновано педагогічні умови успішної реалізації завдань формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти:

- ✓ цілеспрямована здоров'язбережувальна діяльність педагога-вихователя, який будує своє спілкування з дітьми у закладах дошкільної освіти на засадах гуманістичної педагогіки і психології, дитиноцентричного підходу, суб'єкт-суб'єктних стосунках й ставить за мету сформувати здоров'язбережувальну компетентність кожної дитини відповідно до вікових, індивідуальних і соціальних чинників;

- ✓ спільна, цілеспрямована, осмислена здоров'язбережувальна діяльність дітей у рамках одновікової або різновікової групи у закладах дошкільної освіти;

- ✓ організаційно-прикладні інструменти (технології) формування здоров'язбережувальної компетентності.

Дисертантка акцентувала увагу на тому, що зазначенні педагогічні умови є комплексним явищем, яке здатне перетворитися на ефективний фактор формування здоров'язбережувальної компетентності лише за умови взаємодоповнення і системності.

У другому розділі дисертаційного дослідження авторкою обґрунтовано вибір напряму дослідження, практичні аспекти формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільнят впродовж 1991 – 2022 р. , що умовно поділено на три періоди:

- ✓ перший (1991 – 1998) – в умовах якого продовжувала існувати пострадянська система дошкільної освіти (відповідно й методика), а головні акценти ставилися на фізкультурно-оздоровчу роботу, формування умінь здорового способу життя. У межах цього періоду, попри значні проблеми фінансово-матеріального і кадрового характеру, формувалися нові освітні програми (передусім Е. Вільчковського), спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я дітей, виділялася валеологічна та екологічна підготовка;

✓ другий (1999 – 2012) – в межах якого відбувалися ґрунтовні змістові та методичні трансформації у напрямку формування здоров'я дітей в дошкільних установах. Започатковано Базовий компонент дошкільної освіти, значну роль у його впровадженні відігравати фізкультурно-оздоровчі, валеологічні та екологічні методики виховання, з іншого боку збільшилась увага до психічного, духовного, соціального аспектів здоров'я дітей, а також до формування життєвої компетентності дітей;

✓ третій (2013 – 2022) – в умовах третього етапу завершилася перебудова освітнього процесу у закладах дошкільної освіти на основі компетентнісного підходу, чітко визначено мету формування здоров'язбережувальної компетентності, що знайшла відображення у значній кількості розроблених і затверджених комплексних та парціальних освітніх програм, модернізації традиційних та впровадженні інноваційних здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій.

Дисертанткою розкрито, що у 1991 – 1998 рр. система дошкільної освіти України ґрунтувалася на пострадянських структурах, які, зазнавали закономірної трансформації під впливом викликів часу, насамперед соціальних та економічних труднощів. Чисельність дошкільних установ поступово зменшувалася: до 1998 р. в Україні припинили існування близько 2,5 тис. дошкільних установ. Серед головних проблем українського дошкілля у цей час були: різке зниження рівня здоров'я дітей та їхніх батьків під впливом екологічних та соціальних чинників; погіршення фінансово-матеріального забезпечення дитячих виховних закладів, що позначилося навіть на харчуванні дітей; відтік з дитячих садків значної кількості педагогічних працівників, недостатня готовність педагогічних колективів дитячих садків до реформування змісту освіти, зокрема і у справі збереження та зміцнення здоров'я дітей. Водночас у цей період започатковано певне реформування системи та змісту дошкільної освіти, утому числі і напрямі здоров'я дітей.

Авторка констатувала, що у цей час саме фізичне виховання вважалося головним чинником збереження та зміцнення здоров'я дітей, привчання їх до первинних основ турботи про власне здоров'я. Однак, дисертантка зазначає

відсутність у цей період розуміння комплексності проблематики здоров'я дошкільника.

Також, дисертанткою доведено, що упродовж 1999–2012 рр. здійснювалися поступові трансформації змісту дошкільної освіти, спрямовані, зокрема, на збереження та зміцнення здоров'я дітей. Базовий компонент дошкільної освіти та Положення про заклад дошкільної освіти 2003 р. стали основоположними для практики формування здорового способу життя дошкільнят в Україні. Важливу організаційно-спрямовану функції виконували рекомендації МОН України щодо фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах (2004, 2010 рр.).

На початку нового тисячоліття дошкільні установи працювали у фізкультурно-оздоровчому напрямі та використовували парціальні програми. У спеціалізованих закладах дошкільної освіти використовувалися як українські, так і зарубіжні програми. Однак значна частина закладів працювали на основі різноманітного досвіду, власного і запозиченого, тож їхня освітня програма була синтезом існуючих програм та багаторічних напрацювань.

Авторка зазначає, що від 1999 р. і до впровадження нової редакції Базового компонента дошкільної освіти у 2012 р. у змісті і методиці дошкільної освіти відбулася поступова трансформація від практики «формування здоров'я» (переважно фізичного) до практики «формування здоров'язбережувальної компетентності» дітей дошкільного віку.

Також дослідниця доводить, що з впровадженням у 2012 р. нової редакції Базового компонента дошкільної освіти відбувається переорієнтація змісту дошкільної освіти на формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей. Авторка показує що у досліджуваний період актуалізувалося питання розробки та реалізації здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних (традиційних та інноваційних) технологій. Значну увагу педагоги закладів дошкільної освіти приділяють питанням формування самосвідомості дітей щодо свого здоров'я – усвідомлення своїх фізіологічних і психологічних станів та змін у них (позитивних та негативних), вміння своєчасно повідомити дорослого про небезпеку або самій собі зарадити.

Юлія Денисяк підкреслює, що за останні роки практика формування здоров'язбережувальної компетентності зіткнулася з новими викликами (пандемія та повномасштабна російсько-українська війна), які змусили педагогів шукати нові шляхи і форми освітньої діяльності та акцентувати увагу на навичках протиепідемічної поведінки та збереження життя в умовах воєнних дій.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Денисяк Юлії Василівни «Формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти (кінець XX – початок XXI століття)» виконана нею самостійно з дотриманням академічної доброчесності, підтверджує, що подано до захисту остаточний текст дисертації відповідає встановленим вимогам.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

1. На нашу думку було б доречним більш глибоко розкрити закордонні методики формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти (кінець XX – початок XXI століття).

2. Варто було б конкретизувати засоби безпекової складової у формуванні здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти (кінець XX – початок XXI століття).

3. Можна було б більш візуально у 2 розділі представити дисертаційне дослідження таблицями або рисунки, кожного досліджуваного періоду зокрема.

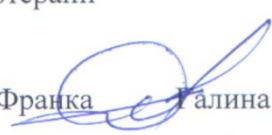
4. У розділі 2 авторці варто зацентувати увагу на методичних рекомендаціях і зробити посилання на Додатках А, Б.

Однак висловлені зауваження не несуть принципової спрямованості і не знижують позитивної оцінки наукової праці, а більш спрямовані на їх дискусійне обговорення.

9. Загальний висновок.

Таким чином, аналіз змісту дисертаційного дослідження, відповідна апробація та кількість публікацій дозволяє стверджувати, що представлена

дисертаційна робота Денисяк Юлії, Василівни «Формування здоров'язбережувальної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти (кінець XX – початок XXI століття)» на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами).

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії
та здоров'я Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка Галина КОНДРАЦЬКА

